

نیروهای پیش برنده تغییرات در اقتصاد و تجارت الکترونیک

دکتر مهدی فتح اله، رییس موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی

هفته نامه عصر ارتباط

در عصر حاضر که با جهانی شدن مترادف است، گذار اقتصادی با عناوینی؛ مانند «جهان فراصنعتی»، «جامعه اطلاعاتی»، «اقتصاد نوآوری»، «اقتصاد دانش^۱»، «اقتصاد شبکه‌ای^۲»، «اقتصاد دیجیتال»، «اقتصاد بی‌وزن^۳»، «اقتصاد الکترونیکی» و سرانجام «اقتصاد مجازی^۴» خوانده شده است. شرایط و ویژگیهای اقتصاد و تجارت الکترونیک سبب شده است که پارادایم توسعه نیز تغییر کند. تسهیل جریانهای بین‌المللی سرمایه، نیروی کار ماهر، فناوری و آزادسازی بازارها همراه با کاهش سرمایه‌بری، و کاربری فعالیتهای اقتصادی در برابر افزایش بری فعالیتهای ICT سبب شده است که دانش به عنوان عامل اصلی یا موتور رشد و توسعه اقتصاد کشورها درآید. در اقتصاد و تجارت نوین که از ارکان آن، انقلاب فناوری ارتباطات و اطلاعات است، مرزهای ملی کمرنگ و جابه‌جایی عوامل تولید، کالاها و خدمات تسهیل و در یک کلام، تولید و تجارت و اقتصاد، در بستر جهانی الکترونیکی شده است. در سالهای اخیر که دانش و فناوری در رشد اقتصادی درازمدت بسیاری از کشورها تاثیر مثبت داشته، دانش به عنوان چهارمین عامل تولید در اقتصادهای پیشرفته مورد تایید قرار گرفت. تراکم دانش، نیروی محرکه رشد اقتصادی است و توسعه فناوریهای جدید زیر بنای لازم را برای ابتکار و نوآوریهای بیش‌تر فراهم آورده است. این موضوعی است که باید هرچه سریعتر در کشور زمینه‌های توسعه و تقویت آن فراهم گردد چون در غیر اینصورت به سرعت مزیت‌های خود را برای دوام و بقا در اقتصاد و تولید و تجارت جهانی از دست خواهیم داد.

بر این اساس جهت تسهیل در امر توسعه اقتصاد و تجارت الکترونیکی در کشور ضروری است عوامل پیشبرنده مورد شناسایی قرار گرفته و مبنای برنامه ریزی متولیان امر قرار گیرد از جمله این عوامل بحرانی موفقیت به موضوعات ذیل می‌توان اشاره کرد:

توانمند سازی سرمایه‌های انسانی

در این راستا باید به سرمایه‌گذاری در بخش آموزش و تحقیق و توسعه بسیار اهمیت داده شده و به سرمایه‌های انسانی توانمند به عنوان تضمین‌کننده توسعه اقتصاد و تجارت الکترونیکی و گسترش کاربرد فناوری‌های نوین بسیار توجه نمود.

توسعه دانش

در این شرایط، رویکرد توسعه اقتصاد و تجارت مبتنی بر دانش، مطرح است. در واقع، رویکرد سنتی توسعه که بر عوامل طبیعی و فیزیکی تولید استوار بوده، باید جای خود را به رویکرد توسعه دانش تغییر

1. Knowledge Economy.

2. Network Economy.

3. Weightless Economy.

4. Virtual Economy.

دهد. در این رویکرد، شکاف عوامل ۵ به مفهوم فقدان و یا کمبود مواد خام، سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی و نیروی آموزش دیده و ماهر، به شکاف اندیشه ۶ به مفهوم فقدان ایده و دانش و فناوری های مدرن تغییر یافته است. در واقع، فاصله کشورهای فقیر و غنی امروز به دانش و فناوری، خلاقیت و نوآوری آنها به عنوان عامل اصلی خلق ثروت برمی گردد نه اینکه الزاما چقدر گسترده هستند و چه منابع و دارایی های مالی و فیزیکی دارند.

۱- دیجیتالی شدن

مدل تعاملات و ارتباطات در اقتصاد جدید براساس سیستم های باینری است. امروزه عناصر فیزیکی مربوط به گردش داده و اطلاعات مربوط به کالا و پول مانند، مواد و محصولات، اسناد و مدارک و دیگر اقلام داده ای و اطلاعاتی و غیره حذف شده و اغلب فرآیندهای برنامه ریزی، معاملات تجاری، انتقال پول و سرمایه، تولید و تجارت و حتی ارتباطات روزمره انسان ها همه در حال دیجیتالی شدن هستند.

۲- مجازی شدن

دگرگونی اطلاعات از حالت آنالوگ به دیجیتال، باعث مجازی شدن (غیرواقعی شدن) می شود. به نظر آینده پژوهان این دگرگونی باعث تغییر پارادایم تولید و تجارت و شکل و نوع سازمان ها و ارتباط های ممکن بین آنها و طبیعت فعالیت های اقتصادی تولیدی و تجاری خواهد شد. این فناوری های جدید باعث توسعه تولید و تجارت مجازی خواهد شد که باید از هم اکنون برای آن تدابیری اندیشید.

۳- توسعه اقتصاد های مبتنی بر شبکه

در ساختار جدید اقتصادی مزیت رقابتی از ان بنگاه هایی است که توانایی کار کردن در بستر شبکه های کسب و کار را داشته باشند. این به هم پیوستگی ها از طریق توسعه شبکه های همکاری و زنجیره های کسب و کار چه در درون یک سازمان و یا بین سازمان های مختلف، در واقع پایه و اساس تولید، ثروت، تجارت و تقویت سرمایه های اجتماعی را فراهم می سازند. بر این اساس ضروری است زیر ساختار های اطلاعاتی و تعاملی مناسب برای پشتیبانی ارکان این شبکه ها در شرایط کنونی فراهم گردد. فناوری های جدید این توانایی را به وجود آورده اند، که محاسبات و برنامه ریزی ها و حتی فرآیندهای تولیدی مربوط به یک گروه خاص در یک سازمان توسط شبکه ای از گروه های مختلف در سازمان های مجزا انجام پذیرد. در این حالت است که بنگاه ها به مؤسسات اقتصادی به هم پیوسته و شبکه ای تبدیل می شوند و ارزش آفرینی در بستر شبکه از طریق این هم افزایی ها افزایش می یابد.

۴- از بین رفتن واسطه گری

ساختار شبکه ای اقتصاد جدید باعث ایجاد شبکه های ارتباطی عمومی و حذف ساختار سلسله مراتبی در سازمان ها و بطور کلی در ساختار اقتصادی خواهد شد. این شبکه های ارتباط چند به چند ضمن ایجاد سهولت و شفافیت اطلاعاتی و ارتباطی باعث حذف فعالیت های واسطه ای مثل کارگزاران، دلالان کالا، سهام و بورس و عمده فروش ها شده و حد و مرز تفکیکی بین مصرف کننده ها و تولید کننده ها را از بین خواهند برد.

۵- هم گرایی در بستر های ارتباطی و تعاملی

⁵. Object Gap.

⁶. Idea Gap.

موضوع مهمی در اقتصاد و تجارت الکترونیک، بستر جدیدی است که از هم‌گرایی فناوری‌های جدید رسانه، ارتباطات و تعاملات و متناسب با ماهیت مجازی کسب و کارها، محتوای دانشی و اطلاعاتی آنها و نوع تعاملات شبکه‌ای کاری کسب و کارها به وجود می‌آیند. لذا باید توجه نمود که کانال‌های ارتباطی جدید تأثیرات گسترده‌ای بر مسایلی همچون تبلیغات، بازاریابی، ارتباط با مشتری، تامین‌کنندگان و امثالهم خواهد داشت. این موضوعات و تأثیرات اعمال شده بر آنها پتانسیل دگرگونی تعاملات الکترونیکی را در بر خواهد داشت.

۶- نوآوری

در اقتصاد مبتنی بر دانش همانگونه که گفته شد به جای دسترسی به مواد اولیه و خام، قابلیت تولید و هزینه کارگر؛ نیروی کلیدی و پیشران موفقیت، نوآوری و خلاقیت است. تفکر رو به جلوی انسان باعث بوجود آمدن راهبردهای نوع‌آورانه، تغییرات سازمانی و از همه مهم‌تر یادگیری سازمانی می‌شود. پایه و اساس نوآوری در کسب و کارها نیز ساختار اطلاعاتی و دانشی غنی با دسترسی آسان می‌باشد.

۷- تولید و تجارت بدون مرز

در اقتصاد جدید مرز بین ارکان زنجیره تامین، تولید و توزیع و نیز مصرف‌کنندگان یا مشتریان در حال محو شدن است. سطوح مشترک تماس بین مشتریان و تولیدکنندگان که با فناوری‌های چند رسانه‌ای مثل ارتباطات تصویری دو طرفه صورت می‌پذیرد، باعث می‌شود تا مشتریان؛ دانش، اطلاعات و ایده‌های خود را در اختیار تولیدکنندگان قرار داده و خود نیز به بخشی از فرایند تولید، تبدیل شوند. هم‌کاری و هم‌فکری افراد در فضای مجازی مثل اینترنت باعث به وجود آمدن هسته مرکزی اشتراک دانش و تجربیات در ابعاد ملی و حتی جهانی می‌شود. بر این اساس برنامه ریزی تولید و تجارت در محدوده مرزهای جغرافیایی دیگر توجیه پذیر نبوده بازارها جهانی خواهند شد.

۸- سرعت و بر خط بودن

در اقتصاد و تجارت الکترونیک که اساس آن معاملات بلادرنگ با ارتباطات آنی و لحظه‌ای است، قابلیت افزایش سرعت و بر خط بودن نیروی پیشران مهمی در فعالیت‌های اقتصادی و کسب و کارها به شمار می‌آید. بدیهی است زمینه سازی توسعه زیرساختارهای ضروری و نیز بکارگیری فناوری‌های جدید، این امکان را به کسب و کارها می‌دهند تا اطلاعات را به سرعت و بی‌درنگ دریافت کرده و فعالیت‌های خود را با تغییرات به وجود آمده در محیط فعالیت‌شان تطابق دهند. بنابراین دوره عمر تولید یک محصول و اعتبار قراردادهای وابسته به آن در حال کوتاه شدن است.

در خاتمه به عنوان جمع بندی موضوعات فوق الذکر در راستای توسعه اقتصاد و تجارت الکترونیک در کشور مان باید گفت که برنامه ریزی اصولی، توسعه زیرساختارهای نرم افزاری، مغز افزاری و سخت افزاری با عنایت به هماهنگی و یکپارچه سازی سیاست‌های اقتصادی، صنعتی و تجاری در کشور می‌تواند تأثیر معناداری را در شتاب رشد اقتصاد و تجارت الکترونیکی کشور مان داشته باشد. در این راستا در کنار توسعه زیر ساختارها ضروری است سرمایه‌گذاری در بخش توسعه دانش و فناوری و نوآوری در کشورمان نیز صورت گرفته و توانمند سازی سرمایه‌های انسانی در کانون توجه باشد.